

Presentació

Carme Oriol
Emili Samper Prunera

Universitat Rovira i Virgili

EL FOLKLORE I L'ETNOPOÈTICA AVUI

L'any 1994, Josep M. Pujol va coordinar el dossier «Etnopoètica: el folklore, de bella art a art aplicada», publicat al número 4 de la *Revista d'etnologia de Catalunya*. Avui, dues dècades després, i amb el dossier «El folklore i l'etnopoètica avui», pretenem agafar el testimoni d'aquell número amb l'objectiu d'examinar què ha canviat i què hi ha de nou en l'estudi del folklore i de l'etnopoètica. Aquest testimoni és, alhora, un homenatge a la persona que va contribuir de forma notable a la renovació del concepte del folklore a casa nostra i que va introduir l'etnopoètica com a disciplina científica a la universitat catalana. En tots dos casos, ens va oferir una perspectiva nova que bevia dels estudis que es duïen a terme en aquells anys i que tenien en compte el context, l'acte comunicatiu i el factor artístic. D'una banda, va divulgar les aportacions del folklorista nord-americà Dan Ben-Amos, pel qual el folklore és «una forma de comunicació artística que es produeix en el si d'un petit grup» i, de l'altra, la teoria desenvolupada per la folklorista Heda Jason sobre el cànon etnopoètic. Aquesta petjada de Josep M. Pujol (1947-2012) es troba present, també, en una part dels articles que s'inclouen en aquest número, signats per investigadors que van tenir la sort de treballar amb ell i que són continuadors del seu llegat.

Deia Josep M. Pujol aleshores que «aquest dossier pretén superar les velles respostes amb nous interrogants i cercar respostes a preguntes velles». Gosariem dir que aquesta mateixa afirmació es pot aplicar a aquest número. Els dubtes que suscitava aleshores l'ús de la paraula *folklore*

(«una paraula devaluada i, en el millor dels casos, confusió», deia Josep M. Pujol) són encara avui motiu de debat entre els especialistes. Els canvis viscuts per la societat dels anys noranta passats, amb una presència residual de població pagesa i el domini dels mitjans de comunicació de masses i individuals, s'han vist àmpliament superats pels avenços dels darrers anys, que, en matèria de comunicació entre les persones, han fet un salt increïble, si els mirem des d'una perspectiva històrica. Les persones mantenim encara el contacte directe, és clar, però aquest no es produeix, en molts casos, de la mateixa manera que es feia fa relativament pocs anys. L'ús d'Internet i de les xarxes i el seu accés immediat i constant a través dels telèfons intel·ligents han afectat (i afecten) la nostra manera de comunicar-nos i, en conseqüència, la manera com es transmet avui dia el folklore.

El contingut d'aquest dossier estudia, entre d'altres, aquestes qüestions. Els dos primers articles recullen, de fet, el guant deixat per Josep M. Pujol sobre la qüestió terminològica (folklore i etnopoètica). Jaume Guiscafrè analitza l'ús de la paraula *folklore* a casa nostra posant èmfasi en dos moments clau de la història d'aquesta disciplina científica: el fundacional i el de la renovació. En el seu text, alhora, reivindica precisament la folklorística com a àmbit d'estudi científic. Carme Oriol, per la seva banda, ressegueix l'origen i el desenvolupament de l'etnopoètica, com a ciència que estudia l'art verbal, i ho fa posant incidència en l'arrelament que ha tingut aquesta disciplina en els territoris de llengua i cultura catalanes.

Els tres articles següents se centren en l'estudi de diversos aspectes del folklore i l'etnopoètica tal com es manifesten en els nostres dies. Luis Díaz analitza la propagació del folklore per les autopistes de la informació per mostrar la seva vitalitat en formes actuals com poden ser les llegendes i les dedicatòries en un món globalitzat. Ignasi Roviró, per la seva part, ofereix un exemple aplicat del folklore com a acte comunicatiu (tema estudiat per ell mateix, precisament, al número 4 de la *Revista d'etnologia de Catalunya*). Roviró fa una dissecció sobre què hi ha de cert i què no en l'estès rumor segons el qual el sistema de missatgeria WhatsApp és el responsable del trencament de parelles. Cristina Bacchilega se centra en el gènere rondallístic i en les seves adaptacions i transformacions que es poden trobar a Internet avui dia amb una perspectiva que parteix de les adaptacions feministes i postmodernes de la dècada dels setanta.

L'arxivística folklòrica és el tema dels tres articles següents, concebuts des de tres òptiques diferents. Josefina Roma ofereix el vessant històric amb l'estudi del paper que van tenir Tomàs Carreras i Artau i Josep M. Batista Roca en l'aparició i desenvolupament de l'Arxiu d'Etnografia i Folklore de Catalunya, precisament ara que es compleix el centenari de la seva creació. Joan Borja reflexiona al voltant de l'ús de les bases de dades com a eines d'emmagatzematge, però també d'investigació i de difusió de materials de procedència oral, a partir de la seva experiència amb les bases de dades Canpop (dedicada al cançoner) i Anapop (dedicada a la narrativa). Isabel de la Parte aporta la mirada antropològica a la gestió del patrimoni cultural a Andorra, orientada al patrimoni etnològic i també al patrimoni immaterial.

Finalment, els dos darrers articles se centren en l'aplicació de l'estudi del folklore i l'etnopoètica en dos àmbits concrets. Caterina Valriu revisa les relacions existents entre paisatge, patrimoni i literatura oral a través de l'experiència duta a terme en diferents itineraris de llegenda. Roser Ros, per la seva banda, reflexiona sobre la mediació literària en temps de lleure agafant com a base

el nostre patrimoni folklòric amb la idea d'enfocar-lo de manera pràctica cap al gust per la cultura en general, i per la llengua i la literatura de manera particular.

La secció Focus d'aquest número està dedicada a l'estudi de quatre autors que enguany són objecte de commemoració: Joan Amades i Gelats (1890-1959), Cels Gomis i Mestre (1841-1915), Enric Morera i Viura (1865-1942) i Juli Soler Santaló (1865-1914).

En el 125è aniversari del naixement de Joan Amades, Víctor Pàmies estudia la seva aportació al món de les paremies, tant des del punt de vista del corpus com també del tractament que dóna a aquest gènere del folklore, uns elements que cal tenir en compte en l'estudi de la paremiologia catalana des d'una perspectiva històrica. Emili Samper reivindica la figura de Cels Gomis i Mestre, amb motiu del centenari de la seva mort, i ho fa tenint en compte la seva rica personalitat, així com la vigència de la seva obra a través de les recents edicions que han recuperat, precisament, una part del seu corpus folklòric. En el 150è aniversari del naixement d'Enric Morera, Joaquim Rabaseda i Anna Costal analitzen el seu programa polític i nacional, realitzat amb voluntat etnogràfica i des d'un model propi de música catalana. Finalment, Mònica Sales ressegueix la petjada de l'excursionista Juli Soler Santaló en el 150è aniversari del seu naixement, i ho fa a través dels seus escrits i dels testimonis d'altres autors de la seva època.

Tots els textos aplegats en aquest número ofereixen una panoràmica acurada de l'estat actual dels estudis de folklore i etnopoètica, tenint en compte perspectives diferents i objectes d'estudi ben vigents, sense oblidar una necessària panoràmica històrica. És aquesta visió la que ens haurà de permetre seguir observant els canvis que viu la nostra societat i de quina manera aquests canvis modifiquen la nostra manera de comunicar-nos. Es tracta, com deia Josep M. Pujol, de cercar respostes noves a preguntes velles, i superar les velles respostes amb nous interrogants. ■